

FOTÓ: SZJI

AZ ÖRKÉNY SZÍNHÁZ FELÚJÍTÁSA

Az Örkény Színház építéséről, felújításairól

2017. szeptember 26-án – sajtótájékoztatóval egybekötött évadnyitó társulati ülésen – Mácsai Pál igazgató bemutatta az érdeklődőknek a színház megújult nézőterét. Nagyon jellemző és tipikus történet az Örkény (Madách) Színházé, sok hozzá hasonló sorsú színház van Budapesten. Ezeket időről időre felújítják, megpróbálják korszerűsíteni, de a születési hibáikat valóban orvosolni nem lehet, csak javítani. A Madách téri színház építésének, felújításainak története – dióhéjban.

Madách Színház Budapest

avagy a magyar építész tragédiája¹

„A Madách Színház Gerlóczy Gedeonnak, a virtuóz kezű térformálónak kis mesterműve. Budapest egyik legkedvesebb, legkényelmesebb színháza, és ez nagyon sokat jelent, mert hiszen a tervező feladata az volt, hogy egy bérház testébe egy olyan színházat szorítson bele, amely nemcsak a látogató kényelmét, hanem az építésrendőri határozmányok értelmében vett életbiztonságot is tökéletesen kiszolgálják. Tegyük hozzá végül, hogy az eredeti feladat egy mozgófényképszínház tervezése volt, később az építés közben »a körülmények folytán« azt valóságos színházzá kellett alakítani.

Mindebben, ha alaposabban átgondoljuk, benne van a hazai építészet egész tragédiája, tükröződik benne az a tehetetlenség, amellyel társadalmunk alvetti magát a gazdasági hatalmaknak, és nem képes magát azok erőszaka alól felszabadítani.

Érdeemes a dolgok mikéntjét kissé közelebbről megnézni:

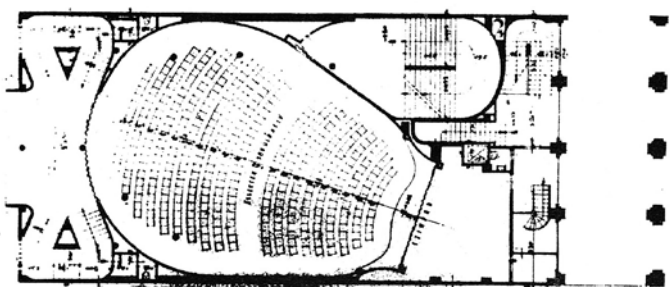
a) Adva volt a Madách-téren egy, még beépítetlen telek, amelyet a homlokzat kényszerű kerete, mint az előírt árkád a bérházépítők számára kihasználhatatlanná tett. A magántöket ez a telek nem érdekelte tovább. (A színházzal szemközti telket sem építette be magántöke.) A Fővárosi Közmunkák Tanácsát érthető módon bántotta a tér befejezetlensége, tehát vállalta, hogy felépíti a házat a Nyugdíjintézet számára.

b) Persze meg kellett találni a beépítésnek jövedelmező formáját. Felvetődött a mozgó-

fényképszínház ötlete. A tervező kifogástalanul megoldotta annak minden igényét, építés közben bérbe adták a helyiséget – de a bérlő nem kapta meg a mozgófényképszínházi engedélyt. Gazdaságilag lehetetlenné vált tehát a megoldás. Ekkor akadt valahol egy színházépítő tőke. Az építész tehát alakítsa át a mozi színházzá.

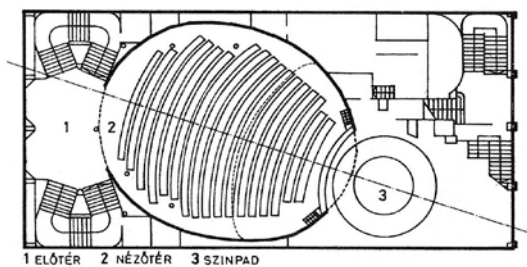
c) Az építész leült és megkereste a módját, hogy egy kamara színpadot és tartozékait is beleszorítsa a bérháznak maradó tereibe, az un. bérház-homlokzat mögé. A bérlőt meglepte, hogy ez újabb költségekkel jár, tehát a takarékoskodás módját kereste: »néhány apró részletet elhagynunk.« Elmaradt a színpad körfüggőnye, amelyet az egész tér logikája követelt, és a reflektorokat olyan kezdetleges módon szerelték fel, hogy azok formátlan és csiszolatlan teste szinte belefűródött a térbe. És az építésznek ezt is túrnie kellett.”

¹ Idézet a Tér és Forma c. lap 1941. évi 1. számában azonos címmel megjelent cikkből.

Nézőtér

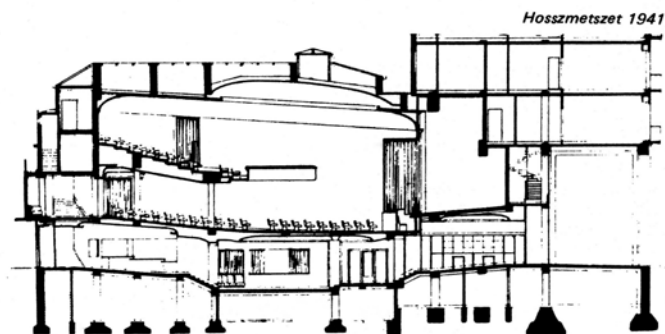
Alaprajz 1941

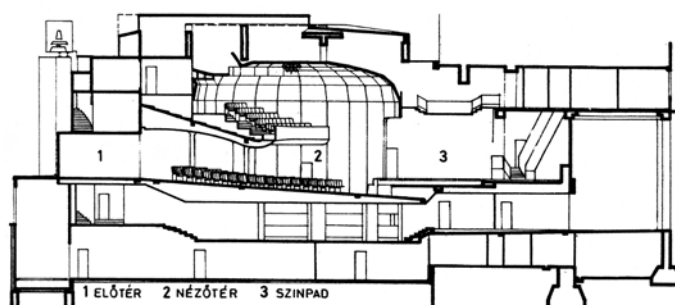
1 ELŐTÉR 2 NÉZŐTÉR 3 SZINPAD

Nézőtér

Alaprajz 1982

Hosszmetszet 1941

1 ELŐTÉR 2 NÉZŐTÉR 3 SZINPAD

Hosszmetszet 1982

„Tragikus szimbólum volt az, hogy a Madách-színház első sikeres darabjában egy építészeknek egy-szobás lakása szerepelt, amelybe a díszlettervező trükkösen építette be a legkülönbözőbb bútorokat. A szerző önkénytelenül is a térrel való zsuoriságra kényszerített magyar építészek karikatúráját rajzolta meg.”

A Madách Kamara Színház rekonstrukciója

Előzmények²

„Az 1940-ben épült színházat születése pillanatától kezdve a megalkuvások szakadatlan sora kíséri végig. A színházat bérházépület alsó szintjeire bekényszerítő gondolat is megalkuvás, amit még groteskabbá tett az a tény, hogy építés közben válik a mozinak nevezett tér színházzá.

Tervezője a kor felfogásának megfelelően lemerévített terekben gondolkodik, de ennek szolgálatában zsonglörként használja ki a vasbeton lehetőségét. A szűkösre szabott anyagok további megalkuvásokba kényszerítik, de ennek ellenére is nívós eredmény születik.

Sajnálatos tényként kell megállapítani, hogy ez az állapot – előbb a gondozás nélküli használat, majd a nem túl szerencsés kezű segítő szándék következményeként – fokozottan romlott. A színház mai helyzete funkcionálisan az üzemképtelenség határán van, biztonságtechnikailag azon jóval túl.

A rekonstrukció gondolata konkrét formában először az 1960-as évek elején vetődik fel. 1961-ben a BUVÁTI kap megbízást rész munkák kiviteli terveinek elkészítésére, majd további

részletekre 1964-ben. 1971-ben készít először átfogó tanulmánytervet a KÖZTI a színház teljes rekonstrukciójára, két változatban.

Az átalakítási kísérletek értékeléseként megállapítható: a sikertelenségek a szélsőséges állapontokból adódtak. Vagy részproblémák kérdéseire korlátozódtak, a teljesség és a nagyobb összefüggések vizsgálata nélkül, vagy túlzott operativitással nyúltak az épülethez, indokolatlan nagy költséggel, a más jellegű színházzá alakítás szándékával.”

A jelenlegi állapot hibái

Az épület eredeti tervdokumentációjából szokatlanul gazdag anyag áll rendelkezésre.

„Funkcionális szempontból vizsgálva:

Szcenikailag hibás a színház, mert
→ a földszinti ülésekhez viszonyítva túl magas, az emeleti ülésekhez alacsony,

- légtérét az öltözőszint leszűkíti,
- nehezen díszletezhető, mert padlóvonala erősen lejt,
- rosszul világítható, mert előszínpad-világítás nem volt, azt átalakítás után létesített reflektorállások szöge alacsony, a karzatot is megvilágítja, a proscénium küszöbét viszont nem éri el,
- kapcsolata az ideiglenes díszlettároló helyiséggel csak a nézőtérén keresztül lehetséges, ami a most hiányzó, végleges nézőtéri burkolat gyors tönkremenetelére vezetne, s nem oldja meg az ideiglenes díszletraktár felvonásközi használhatóságát,
- zenés darabok élőzene-kíséréte csak a nézőtérén elhelyezett hangszerekkel lehetséges,
- kapcsolata a rendkívül szűkös és hiányos öltözőkkel balesetveszélyes és kényelmetlen csigalépcső segítségével történik,
- előszínpada nincs, proscénium oldali vagy nézőtér felőli színpadra lépés nem lehetséges, →

▶ Az 1979–1982-es átépítésnél a színház bővítése a lakóház udvarán

² Részletek a Középülettervező Vállalat (KÖZTI) által 1975-ben készített tanulmánytervből.